

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Poznaniu

LPO – 4101-003-02/2014

P/14/022

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

**(tekst jednolity z uwzględnieniem zmian wprowadzonych uchwałą
Zespołu Orzekającego Komisji Rozstrzygającej)**

I. Dane identyfikacyjne kontroli

Numer i tytuł kontroli	P/14/022 – System egzaminów zewnętrznych w oświacie
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Poznaniu
Kontroler	Piotr Iwański, inspektor kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr 89439 z dnia 4 marca 2014 r. (dowód: akta kontroli str. 1-2)
Jednostka kontrolowana	Zespół Szkół w Obornikach (dalej: Zespół Szkół, Zespół), w skład którego wchodzi: Szkoła Podstawowa nr 4 im. UNICEF (dalej: Szkoła Podstawowa) oraz Gimnazjum nr 1 z Oddziałami Integracyjnymi im. UNICEF (dalej: Gimnazjum) ul. Obrzycka 88, 64-400 Oborniki
Kierownik jednostki kontrolowanej	Justyna Bartol-Janasek, Dyrektor Zespołu Szkół w Obornikach (dowód: akta kontroli str. 4-5)

II. Ocena kontrolowanej działalności

Ocena ogólna

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie, mimo stwierdzonych nieprawidłowości¹, działalność Zespołu Szkół dotyczącą sposobu i zakresu wykorzystania egzaminów zewnętrznych do podnoszenia jakości kształcenia.

W latach 2008-2013 w Gimnazjum nastąpił wzrost efektywności nauczania mierzony trzyletnimi wskaźnikami Edukacyjnej Wartości Dodanej (EWD). W części humanistycznej wskaźnik ten, wynoszący -3,8 (dolny i górny przedział ufności: -4,9; -2,6) dla lat 2008-2010, wzrósł do -0,2 (-1,4; 1,0) dla lat 2011-2013, natomiast w części matematyczno-przyrodniczej z 0,9 (-0,2; 2,0) dla lat 2008-2010 do 2,6 (1,4; 3,7) dla lat 2011-2013.

W Zespole analizowano wyniki egzaminów zewnętrznych², opierając się na zbiorach danych uzyskanych z Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Poznaniu (OKE). W Gimnazjum do analizy wyników egzaminów nie wykorzystywano w pełni metody EWD służącej wymierzeniu, w sposób poprawny statystycznie, wkładu szkoły w postęp jaki uczynili uczniowie przez okres nauki. Nie uwzględniano również wpływu uwarunkowań (kontekstu) osiągnięć edukacyjnych uczniów, w tym czynników pedagogicznych, na uzyskiwane efekty nauczania. W rezultacie nie dokonywano interpretacji jakościowej wyników uzyskiwanych po kolejnych cyklach kształcenia w Szkole Podstawowej i Gimnazjum. Niedokonanie rzetelnej i pełnej analizy tych wyników skutkowało brakiem określenia przyczyn wzrostu efektów kształcenia w Gimnazjum oraz stanu osiągnięć uczniów Szkoły Podstawowej, które w badanym okresie obniżyły się o jeden stopień skali staninowej (z 6. do 5. staninu).

Wnioski sformułowane w wyniku analiz dotyczyły wyłącznie potrzeby doskonalenia umiejętności uczniów, którzy ukończyli dany etap edukacji, stąd nie mogły być wykorzystywane do doskonalenia systemu dydaktycznego Zespołu Szkół. Zastosowane działania, m.in. dodatkowe zajęcia edukacyjne, nie wynikały bezpośrednio z analiz wyników egzaminów, tym niemniej mogły wpłynąć na podniesienie efektów nauczania.

NIK ocenia pozytywnie efektywne wydatkowanie środków na zakup pomocy naukowych i dydaktycznych.

¹ Najwyższa Izba Kontroli stosuje 3-stopniową skalę ocen: pozytywna, pozytywna mimo stwierdzonych nieprawidłowości, negatywna

² Sformułowanie „egzaminy zewnętrzne” dotyczy zarówno sprawdzianu po klasie VI szkoły podstawowej, jak i egzaminu gimnazjalnego

III. Opis ustalonego stanu faktycznego

1. Sposób i zakres analizy wyników egzaminów zewnętrznych w szkole

Opis stanu
faktycznego

Według danych zawartych w Systemie Informacji Oświatowej (dalej: SIO) na dzień 30 września 2013 r. w Szkole Podstawowej i Gimnazjum funkcjonowało odpowiednio 18 oddziałów z 442³ uczniami i 14 oddziałów z 375 uczniami. W porównaniu ze stanem z dnia 30 września 2009 r. zwiększyła się o 35 osób liczba uczniów w Szkole Podstawowej, przy niezmienionej liczbie oddziałów. W tym samym okresie w Gimnazjum odnotowano spadek liczby uczniów o 7 osób, natomiast liczba oddziałów zwiększyła się o jeden.

Liczba uczniów kończących dany etap edukacji w latach: 2010, 2011, 2012 i 2013 wyniosła:

- w klasie VI Szkoły Podstawowej w roku szkolnym (po 3 oddziały) odpowiednio: 84, 64, 65 i 72 uczniów (w roku 2013/2014 do klasy VI uczęszcza 58 osób);
- w klasie III Gimnazjum odpowiednio: 144 (5 oddziałów), 102 (4 oddziały), 111 (4 oddziały), 134 (5 oddziałów); w roku szkolnym 2013/2014 do klasy III uczęszcza 117 uczniów (4 oddziały).

(dowód: akta kontroli str. 6-26)

Wyniki uczniów Szkoły Podstawowej ze sprawdzianu obniżyły się z 6. staninu w latach 2010 i 2011 do 4. staninu w 2012 r. i osiągnęły 5. stanin w 2013 r. W powiecie obornickim wynik szkół w tym okresie mieścił się w 4. stanie, natomiast w skali kraju mieścił się w stanie 5.

(dowód: akta kontroli str. 27)

Wyniki z części humanistycznej egzaminu gimnazjalnego w 2010 r. plasowały się w 5. stanie, natomiast w kolejnym roku obniżyły się do 4. staninu. W 2012 r. i w 2013 r. wyniki wzrosły: z języka polskiego mieściły się w 6. stanie, natomiast z historii i wiedzy o społeczeństwie - w 7. stanie. W okresie objętym kontrolą średni wynik szkół powiatu obornickiego w części humanistycznej plasował się w 4. stanie (lata 2010 i 2011) i w 5. stanie (lata 2012-2013).

W części matematyczno-przyrodniczej egzaminu gimnazjalnego Szkoła osiągała w latach 2010-2011 średnie wyniki mieszczące się w 6. stanie. W latach 2012-2013 wynik z matematyki plasował się w 7. stanie, a z przedmiotów przyrodniczych w 6. stanie.

Wyniki z egzaminu z języka angielskiego na poziomie podstawowym mieściły się w roku 2010 w stanie 5. W kolejnych latach objętych kontrolą wyniki te plasowały się w stanie 6 i były wyższe niż średni wynik szkół w powiecie obornickim (stanin 5.).

W kontrolowanym okresie trzyletnie wskaźniki EWD dla Gimnazjum, pozwalające oszacować wkład szkoły w końcowe wyniki nauczania, dla czterech okresów lat 2008-2010, 2009-2011, 2010-2012 i 2011-2013 wynosiły odpowiednio:

- w części humanistycznej: **-3,8** (dolny i górny przedział ufności: -4,9; -2,6); **-3,7** (4,9; -2,6); **-1,8** (-3,1; -0,6); **-0,2** (-1,4; 1,0),
- w części matematyczno-przyrodniczej: **0,9** (-0,2; 2,0); **2,2** (1,1; 3,3); **1,9** (0,7; 3,0); **2,6** (1,4; 3,7) dla lat 2011-2013.

Wyniki uzyskiwane przez uczniów z części humanistycznej egzaminu klasyfikowały Gimnazjum, w latach 2008-2010, w grupie „szkół wymagających pomocy”, natomiast w latach 2011- 2013 w grupie szkół o wyniku neutralnym. W części matematyczno-przyrodniczej Gimnazjum plasowało się w powyższym okresie w grupie „szkół sukcesu”.

W okresie objętym kontrolą w Gimnazjum nie wykorzystywano do analizy procesu dydaktycznego rocznych wskaźników EWD. Dyrektor wyjaśniła, że „korzystanie z rocznych wskaźników wymuszałoby przeprowadzanie próby egzaminu np. każdego roku, ułożenie testów uwzględniających wszystkie wytyczne kryterialnego oceniania nie jest łatwą sprawą, a nauczyciele nie mają odpowiednich kompetencji w konstruowaniu takich zestawów zadań”.

³ Bez uwzględniania oddziałów przedszkolnych.

W opinii Dyrektora Zespołu do systematycznej poprawy efektów kształcenia w Gimnazjum przyczyniły się m. in.:

- zwiększenie liczby godzin nauczania z wybranych przedmiotów poza ramowymi planami nauczania (w latach 2009-2011 dodatkowa godzina matematyki w klasie III, w latach 2012-2014 0,5 godz. oraz po 0,5 godz. geografii w klasie I, chemii w klasie II oraz fizyki w klasie III). Zajęcia realizowano w ramach godzin do dyspozycji dyrektora na podst. § 2 ust. 1 pkt 5 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 12 lutego 2002 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych⁴ oraz rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w tej samej sprawie z 7 lutego 2012 r.⁵,
- zajęcia wyrównawcze przygotowujące do testów, realizowane w ramach godzin, o których mowa w art. 42 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela⁶ (w Gimnazjum w roku szkolnym 2012/2013 oraz 2013/2014 – odpowiednio 14 oraz 15 godzin zajęć wyrównawczych tygodniowo⁷),
- udział w projektach zewnętrznych – w latach 2009-2014 Gimnazjum brało udział w siedmiu projektach uwzględniających wiedzę z przedmiotów egzaminacyjnych, m.in. od 2010 r. w projekcie „Lepsza Szkoła” Sesja z plusem (program dla nauczycieli matematyki), który polegał m. in. na ciągłym monitoringu postępów uczniów Zespołu na tle populacji uczniów w kraju poprzez przeprowadzanie standaryzowanych testów⁸,
- dostosowanie organizacji pracy Zespołu do minimalizacji zmian organizacyjnych, np. lekcje wychowawcze na tej samej godzinie lekcyjnej oraz organizowanie apeli w czasie ich trwania.

(dowód: akta kontroli str. 33-36, 390-405, 481-482)

W kontrolowanym okresie OKE przekazywała Zespołowi Szkół, stosownie do art. 9c ust. 2 pkt 4 lit. a ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty⁹, zbiory danych z przeprowadzonego w jednostce sprawdzianu i egzaminu gimnazjalnego. Zbiory te udostępniane były drogą elektroniczną, po zalogowaniu się w serwisie internetowym OKE i zawierały:

- 1) dla Szkoły Podstawowej: wyniki w skali punktowej, szczegółowe listy z punktacją każdego ucznia wraz z podziałem na opanowane umiejętności i z punktacją za konkretne zadanie, przydział punktów za poszczególne zadania;
- 2) dla Gimnazjum: wyniki w skali punktowej i procentowej, szczegółowe listy z punktacją każdego ucznia wraz z podziałem na opanowane umiejętności i z punktacją za konkretne zadanie przydział punktów za poszczególne zadania.

OKE upowszechniała wstępne raporty przeprowadzonych sprawdzianów/egzaminów (w czerwcu) oraz pełne raporty przeprowadzonych egzaminów zewnętrznych (w sierpniu). Raporty wstępne zawierały dane obejmujące: średnie wyniki szkół, wyniki gminy, powiatu, województwa i okręgu, współczynniki łatwości w odniesieniu do okręgów, skale staninowe dla szkół i uczniów oraz tendencje rozwojowe szkół i wskaźniki EWD. W raportach pełnych zawarta była m.in. charakterystyka populacji przystępującej do egzaminów na terenie działania OKE w Poznaniu¹⁰ oraz ilościowe analizy wyników egzaminów. Według wyjaśnień

⁴ Dz. U. z 2002 r., Nr 15, poz. 142

⁵ Dz. U. z 2012 r., poz. 204

⁶ Dz. U. z 2014 r., poz. 191

⁷ W tym, w r. szk. 2012/2013: matematyka – trzy godziny, język polski – trzy godziny, języki obce – trzy godziny, historia – dwie godziny, chemia, fizyka, biologia – po jednej godzinie; w r. szk. 2013/2014: matematyka – cztery godziny, język polski – trzy godziny, języki obce – trzy godziny, historia – dwie godziny, chemia, fizyka, biologia – po jednej godzinie

⁸ Standaryzowane testy pozwalają na możliwość stałej oceny postępów uczniów, a zindywidualizowane raporty umożliwiają porównanie rezultatów poszczególnych uczniów na tle populacji oraz pokazują, które z typów zadań powodują największe trudności; program realizowany przez Gdańskie Wydawnictwo Oświatowe, www.ls.gwo.pl

⁹ Dz. U. z 2004 r., Nr 256, poz. 2572 ze zm.

¹⁰ Obszar działania OKE w Poznaniu obejmuje województwa: lubuskie, wielkopolskie i zachodniopomorskie.

Dyrektor Zespołu opracowania te były wykorzystywane do sporządzania analiz wewnętrznych.

(dowód: akta kontroli str. 29-32, 183-186)

Dyrektor wyjaśniła, że Zespół Szkół dysponuje wieloletnimi zestawieniami wyników egzaminów zewnętrznych dotyczącymi średnich wyników w Szkole Podstawowej i Gimnazjum na tle gminy, powiatu, województwa oraz kraju. Z przedstawionych dokumentów nie wynika, aby w Zespole systematycznie analizowano wyniki egzaminów w skali staninowej (Zespół nie posiadał wieloletnich zestawień). Zostały one sporządzone w trakcie kontroli NIK.

(dowód: akta kontroli str. 29-36)

Wyniki egzaminów zewnętrznych nie były upublicznione na stronie internetowej Zespołu Szkół ani w Biuletynie Informacji Publicznej (BIP). Dyrektor Zespołu Szkół wyjaśniła, że wyniki te są dostępne na stronie internetowej OKE oraz Instytutu Badań Edukacyjnych (trzyletnie wskaźniki EWD). Podczas szkolenia z procedur OKE rodzice i uczniowie byli informowani o możliwości wglądu w indywidualne wyniki poprzez rejestrację na stronie internetowej OKE. Na stronie internetowej Zespołu Szkół ani w BIP nie umieszczono odnośników do stron internetowych tych instytucji, odnośniki takie znajdują się na stronach internetowych Szkoły Podstawowej i Gimnazjum. Z badań ankietowych przeprowadzonych wśród uczniów klas III Gimnazjum (łącznie 89 ankiet) wynika, że większość (60 osób) nie zna wyników egzaminu gimnazjalnego w placówce w porównaniu do wyników innych szkół w powiecie i w kraju.

(dowód: akta kontroli str. 33-36, 485-487)

Zgodnie z wyjaśnieniami Dyrektor Zespołu Szkół w każdym roku za przeprowadzenie analizy odpowiedzialne były inne osoby wskazane przez przewodniczącego zespołu matematyczno-przyrodniczego i humanistycznego. W pracach zespołów nie uczestniczyły osoby reprezentujące kadrę zarządzającą. W latach 2010 i 2011 analizę wyników części matematyczno-przyrodniczej egzaminu przeprowadzały dwie osoby, natomiast w kolejnych latach nie wskazano imiennie autorów analiz. W przypadku części humanistycznej analizę w roku 2010 sporządzała jedna osoba, w roku 2011 – dwie osoby, a w latach 2012 i 2013 – dwie osoby w zakresie języka polskiego i jedna osoba w części obejmującej historię i wiedzę o społeczeństwie. Analizy wyników z języka angielskiego były sporządzane co roku przez inną osobę. W badaniu ankietowym przeprowadzonym wśród nauczycieli przedmiotów egzaminacyjnych ze Szkoły Podstawowej i Gimnazjum (łącznie 26 osób) wszyscy ankietowani podali, że posiadają kompetencje z zakresu analizy i wykorzystania wyników egzaminów zewnętrznych (16 odpowiedzi „tak” i 10 „raczej tak”).

(dowód: akta kontroli str. 30-32, 38-211, 485-487)

Analiza wyników sprawdzianu w Szkole Podstawowej w latach 2010-2013 zawierała: współczynniki łatwości zadań testu dla Szkoły (w 2010 r. również dla poszczególnych oddziałów), średnie wyniki Szkoły i poszczególnych oddziałów w porównaniu do średniego wyniku szkół w powiecie obornickim, w województwie wielkopolskim i w kraju¹¹. Ponadto, w latach 2010-2011, przedstawiano odsetek punktów uzyskanych przez Szkołę w ramach poszczególnych umiejętności¹² w porównaniu do wyników powiatu i województwa. Następnie opisane zostały wyniki uczniów w poszczególnych zakresach sprawdzianu.

Nie prowadzono pogłębionej analizy odrębnie dla oddziałów. W analizach nie posługiwano się skalą staninową, nie korzystano ze statystycznych miar skupienia i rozproszenia i przedstawiano wyłącznie wyniki punktowe. W roku 2010 sformułowano cztery wnioski odnoszące się do konkretnych umiejętności określonych w kartotece testu, a w 2012 r. – trzy. Nie badano w kolejnych latach przyczyn osiągania niższych wyników.

(dowód: akta kontroli str. 38-56)

W ramach analizy wyników egzaminu gimnazjalnego:

¹¹ W 2012 r. nie porównywano wyników Szkoły z wynikami w powiecie, województwie i kraju

¹² Czytanie, pisanie, rozumowanie, korzystanie z informacji, wykorzystywanie wiedzy w praktyce

1) w 2010 r. przedstawiono średnie wyniki poszczególnych oddziałów oraz współczynniki łatwości zadań na poziomie Gimnazjum. W porównaniach wyników punktowych odniesiono się wyłącznie do wyników Gimnazjum w roku poprzednim. W analizie wyników w części humanistycznej przedstawiono rozkład staninowy wyników uzyskanych przez uczniów Gimnazjum.

2) w 2011 r. przedstawiono średnie wyniki Gimnazjum i poszczególnych oddziałów, które porównano ze średnimi wynikami z roku ubiegłego. Przedstawiono również współczynniki łatwości zadań od bardzo trudnych po bardzo łatwe. W przypadku analizy wyników części humanistycznej przedstawiono wyniki uczniów w skali staninowej.

3) w 2012 r. i w 2013 r. przedstawiono średnie wyniki procentowe dla Gimnazjum oraz dla poszczególnych oddziałów. Zadania pogrupowano ze względu na stopień łatwości. Ponadto w 2012 r. w części matematyczno-przyrodniczej omówiony został zakres poszczególnych zadań.

Wyniki powyższych analiz były prezentowane na posiedzeniach Rady Pedagogicznej.

W analizach z lat 2012 i 2013 nie korzystano z metody EWD. W roku 2011 sporządzono raport odnoszący się do trzyletniego wskaźnika EWD (2008-2011), zawierający m.in. wartości wskaźników, wykresy rozrzutu, rozkłady reszt oraz przedziały ufności EWD. W raporcie nie wskazano rekomendacji do dalszej pracy. Dyrektor Zespołu Szkół wyjaśniła, że od 2009 r. prowadzone są analizy z wykorzystaniem kalkulatora EWD. Ich wyniki prezentowane były na posiedzeniach Rady Pedagogicznej. Na ich podstawie odbywało się wnioskowanie ogólne, które każdy nauczyciel wykorzystywał do swojej pracy indywidualnie. Zestawienia te sporządzane były wyłącznie w formie elektronicznej i zostały zaprezentowane w trakcie prowadzonej kontroli.

(dowód: akta kontroli str. 57-179, 183-186)

W Zespole, w okresie objętym kontrolą, nie opracowano jednego spójnego dokumentu obrazującego i wartościującego jego osiągnięcia z określeniem przyczyn osiągania niższych/wyższych wyników, ze sformułowanymi wnioskami i rekomendacjami adresowanymi do zarządzających szkołą, grup nauczycieli, uczniów szkoły kontynuujących naukę i ich rodziców.

(dowód: akta kontroli str. 183-186)

W okresie objętym kontrolą wzrosła (o 10%) liczba nauczycieli zatrudnionych w Zespole Szkół: z 67 osób w roku szkolnym 2009/2010 do 74 osób w roku szkolnym 2013/2014. Wzrósł odsetek nauczycieli dyplomowanych (z 40% do 56%), natomiast obniżeniu uległ odsetek nauczycieli mianowanych z 49% do 27%, z powodu uzyskiwania przez tę grupę wyższego stopnia awansu zawodowego. Łącznie odsetek nauczycieli dyplomowanych i mianowanych obniżył się w tym okresie z 89% do 83%. Nauczyciele przedmiotów egzaminacyjnych – łącznie 28 osób, spośród 74 zatrudnionych – posiadali wymagane kwalifikacje do prowadzenia zajęć¹³.

(dowód: akta kontroli str. 180-181)

Zespół Szkół w analizach nie uwzględniał uwarunkowań (kontekstu) osiągnięć edukacyjnych uczniów (środowiskowych i psychofizycznych). Dyrektor Zespołu wyjaśniła, że obok analizy ilościowej (obejmującej porównanie wyników uczniów, oddziałów, gmin, powiatów) dokonuje się analizy jakościowej, określającej stopień łatwości zadań i stopień opracowania zagadnień z poszczególnych przedmiotów.

(dowód: akta kontroli str. 57-179, 183-186, 192-197)

Nauczyciele zespołu matematyczno-przyrodniczego przeprowadzali od 1999 r. w klasie I Gimnazjum tzw. testy „na wejściu”. Z wyjaśnień Dyrektor wynika, że na podstawie rezultatów tych testów młodzież kwalifikowana była do zespołów wyrównawczych oraz na koła przedmiotowe. Ponadto były one wskazówką dla nauczyciela, które partie materiału

¹³ Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 marca 2009 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli (Dz. U. z 2009 r., Nr 50, poz. 400 ze zm.)

należy uzupełnić. Wyników tych testów nie wykorzystywano w analizie wyników egzaminu gimnazjalnego na zakończenie etapu kształcenia. Nie gromadzono dokumentacji związanej z przeprowadzonymi badaniami.

(dowód: akta kontroli str. 29-32, 477-480)

Sześciu, spośród 28 nauczycieli przedmiotów egzaminacyjnych (21%) ukończyło w okresie swojej pracy zawodowej łącznie 8 form doskonalenia z zakresu: egzaminowania, pomiaru dydaktycznego, sprawdzania i oceniania osiągnięć uczniów¹⁴, z czego: 6 form obejmujących do sześciu godzin zajęć, jeden 30-godzinny kurs „Pomiar dydaktyczny w nauczaniu historii” (w 2000 r.) oraz jeden kurs „Wybrane zagadnienia pomiaru dydaktycznego (2001 r.)” trwający 50 godzin. Przed 1 września 2009 r. nauczyciele ukończyli 7 z ww. 8 form doskonalenia. W 4-godzinny kurs „Metody sprawdzania efektywności pracy ucznia i nauczyciela”, uczestniczyło 5 osób, natomiast jedna osoba odbyła 3-godzinne szkolenie pn. „Wskaźnik EWD jako miara efektywności pracy gimnazjum” (w 2010 r.).

Spośród 28 nauczycieli przedmiotów egzaminacyjnych 15 osób (54%) posiadało uprawnienia egzaminatora. W roku szkolnym 2013/2014 czynnymi egzaminatorami było 7 osób.

(dowód: akta kontroli str. 187-191)

Ustalona
nieprawidłowość

Dokonywane w Zespole analizy wyników egzaminów zewnętrznych nie były wystarczające do spełnienia, wynikającego z § 5 pkt 4 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 października 2009 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego¹⁵, wymogu pozyskiwania informacji zapewniających obiektywną i pełną ocenę działalności dydaktycznej. W analizach tych nie wykorzystywano bowiem podstawowych parametrów statystycznych (miar skupienia i rozproszenia). Nie porównywano także wyników osiąganych przez uczniów w kolejnych latach (także z wynikami innych szkół w powiecie i województwie) przy wykorzystaniu skali staninowej. W analizach nie odnoszono się do indywidualnych, środowiskowych i pedagogicznych (zależnych od szkoły) czynników mogących mieć wpływ na wyniki uzyskane przez uczniów, takich jak m.in.: liczba uczniów dojeżdżających, sposób formowania oddziałów; liczba, sposób i efekty wykorzystania dodatkowych godzin zajęć z przedmiotów egzaminacyjnych; skuteczność wsparcia dla uczniów uzdolnionych, uczniów z trudnościami w nauce; motywacja uczniów; frekwencja na zajęciach; nauczycielskie systemy kształcenia, w tym metody nauczania i sprawdzania osiągnięć; efektywność doskonalenia nauczycieli i sprawność nadzoru pedagogicznego; skuteczność komunikacji z rodzicami; efektywność współpracy w ramach zespołów przedmiotowych, w tym współpraca nauczycieli na przełomie I i II oraz II i III etapu kształcenia; wyposażenie Zespołu w środki dydaktyczne; dostęp i umiejętność korzystania z Internetu.

Nie badano tendencji wyników egzaminów na przestrzeni kolejnych lat ograniczając się do porównania wyników procentowych danego roku z wynikami poprzedniego roku. W analizach nie odnoszono się do efektów realizacji sformułowanych w poprzednich latach wniosków. Analiza egzaminów w Zespole nie była sporządzana według ujednoliconych zasad, co spowodowało, że opracowania poszczególnych zespołów międzyprzedmiotowych z kolejnych lat nie były porównywalne. W ocenie NIK przyczynami tego stanu były m.in.: brak udziału w sporządzaniu analiz kadry kierowniczej Zespołu oraz niski poziom przygotowania nauczycieli z zakresu diagnostyki edukacyjnej i pomiaru dydaktycznego. Jedynie bowiem dwóch z 28 nauczycieli przedmiotów egzaminacyjnych ukończyło kurs pomiaru dydaktycznego (w 2001 r.) oraz jedna osoba odbyła trzygodzinne szkolenie z zakresu stosowania wskaźników EWD (w 2010 r.).

Uwagi dotyczące
badanej działalności

W Zespole nie prowadzono diagnozy stanu wiedzy i umiejętności uczniów poszczególnych oddziałów na „wejściu” danego etapu kształcenia, tj. w kl. IV Szkoły Podstawowej i kl. I Gimnazjum, która uwzględniałaby m.in. wyniki osiągnięć dydaktycznych z poprzedniego cyklu kształcenia (potencjał uczniów), wyniki testów na „wejściu” z przedmiotów egzaminacyjnych, uwarunkowania środowiskowe i indywidualne uczniów, motywację

¹⁴ Bez uwzględniania kursów uprawniających do sprawdzania sprawdzianu oraz egzaminów.

¹⁵ Dz. U. Nr 168, poz. 1324 ze zm.

uczniów oraz rekomendacje na dany cykl kształcenia. Diagnoza taka przyczyniłaby się do skuteczniejszego monitorowania postępów uczniów w cyklu kształcenia.

Upublicznianie w BIP oraz na stronie internetowej Zespołu wyników egzaminów zewnętrznych przyczyniłoby się do istotnej poprawy prowadzonej przez Panią Dyrektora polityki informacyjnej.

Ocena częściowa

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie, mimo stwierdzonej nieprawidłowości, działalność kontrolowanej jednostki w zbadanym zakresie.

2. Efekty wykorzystania wyników egzaminów zewnętrznych do podnoszenia jakości nauczania w szkole

Opis stanu faktycznego

W analizach sprawdzianu w latach 2010-2014 sporządzono łącznie 7 rekomendacji, natomiast w przypadku egzaminu gimnazjalnego 111 wniosków i rekomendacji. W dokumentach tych nie wskazano przyczyn uzyskiwania niższych bądź wyższych wyników po kolejnym cyklu kształcenia.

Powyższe wnioski i rekomendacje wynikające z przeprowadzonych analiz dotyczyły wyłącznie kwestii dydaktycznych (umiejętności uczniów, którzy zakończyli dany cykl kształcenia) i nie zawierały wskazań dotyczących doskonalenia systemu dydaktycznego nauczycieli i Zespołu, m.in. organizacji procesu kształcenia, poprawy bazy dydaktycznej, współpracy z rodzicami, doskonalenia zawodowego nauczycieli, wewnątrzszkolnego systemu oceniania. W przeprowadzonych analizach odnoszono się wyłącznie do bieżących wyników osiągniętych przez uczniów i nie odnoszono się do analiz przeprowadzonych w latach ubiegłych.

Wniosków powyższych – ze względu na ich charakter i sposób sformułowania - nie ujmowano w sposób bezpośredni w planach pracy Zespołu Szkół (program/plan rozwoju szkoły, wieloletni plan doskonalenia nauczycieli, plany nadzoru pedagogicznego).

(dowód: akta kontroli str. 38, 57-64, 192-197)

Działania związane z wdrożeniem wniosków wynikających z analiz egzaminów zewnętrznych nie były dokumentowane. Dyrektor nie prowadziła w sposób usystematyzowany badania skuteczności realizacji przez nauczycieli wniosków wynikających z analizy egzaminów zewnętrznych.

Dyrektor Zespołu wyjaśniła, że każdy nauczyciel indywidualnie realizował wnioski w odniesieniu do prowadzonego przedmiotu. Wnioski i rekomendacje z analizy egzaminów były wdrażane poprzez: arkusz organizacyjny (zmiany liczby godzin, wprowadzenie zajęć wyrównawczych), plan nadzoru pedagogicznego (np. obserwacja zajęć prowadzonych metodami aktywizującymi, badanie wyników nauczania, obserwacja pod kątem realizacji podstawy programowej, prowadzenie próby egzaminów zewnętrznych) oraz plan doskonalenia zawodowego nauczycieli.

W sprawozdaniach z nadzoru pedagogicznego Dyrektor Zespołu przedstawiała ogólne wyniki egzaminów na tle gminy i powiatu oraz formułowała ogólne wnioski dotyczące pracy dydaktycznej.

W roku szkolnym 2009/2010 przeprowadzono, w ramach nadzoru pedagogicznego, ewaluację wewnętrzną obejmującą analizę wyników egzaminu gimnazjalnego z 2009 r. W ramach ewaluacji sporządzono rozkład wyników uczniów w skali staninowej oraz porównano średni wynik Gimnazjum z wynikami w kraju i województwie. Dla każdej części egzaminu, przeprowadzono analizę poziomu opanowania umiejętności w poszczególnych obszarach. Sporządzono również wykresy dla trzyletnich wskaźników EWD. W części humanistycznej, dokonano porównania wyników egzaminu z wynikami klasyfikacji. We wnioskach z ewaluacji stwierdzono m.in., że „analiza przeprowadzana jest systematycznie i ma formę jednakowych działań”, a w zespołach uczestniczą wszyscy nauczyciele należący do danych zespołów.

Z uwagi na niskie wyniki w części humanistycznej (stanin 4. oraz ujemny trzyletni wskaźnik EWD) zalecono opracowanie programu naprawczego. Program obejmował 18 działań i był

realizowany przez nauczycieli zespołu humanistycznego. Celem programu było m.in. przygotowanie uczniów do egzaminu gimnazjalnego w 2012 r.

Programy nauczania obowiązujące w Zespole Szkół były zgodne z obowiązującą podstawą programową¹⁶. Nie opracowano zasad monitorowania realizacji podstawy programowej. W planach nadzoru pedagogicznego corocznie uwzględniano zagadnienia związane z monitorowaniem wdrażania podstawy programowej.

Monitorowanie to obejmowało m.in.: weryfikację programów nauczania pod kątem zgodności z podstawą programową, obserwację lekcji (ogółem w roku szkolnym 2009/2010 - 43 w Szkole Podstawowej i 39 w Gimnazjum, w roku 2010/2011 odpowiednio 41 i 32, w roku 2011/2012 - 13 i 28, w roku 2012/2013 - 16 i 22), bieżącą kontrolę dokumentów (dzienników lekcyjnych) oraz prowadzenie kart monitoringu podstawy programowej z wyszczególnieniem daty i tematu realizacji określonego zagadnienia. Monitoring liczby godzin z danego przedmiotu był prowadzony w cyklu trzyletnim.

Z przedstawionych dokumentów nie wynika, aby w okresie objętym kontrolą oceniono realizację podstawy programowej z 2009 r. (2012 r.) dla kolejnych trzyletnich cykli kształcenia w Gimnazjum obejmującą: realizację treści nauczania (wymagań) oraz zalecane warunki jej wdrażania.

(dowód: akta kontroli str. 29-36, 198-328, 477-480)

Zespół Szkół w pełni wykorzystywał środki przeznaczone na doskonalenie zawodowe nauczycieli. W latach 2009-2013 wydatkowano łącznie 317 996,59 zł, co stanowi ponad 99% środków zaplanowanych na ten cel. Wydatki związane z zatrudnieniem doradców metodycznych stanowiły blisko 86% kwoty przeznaczonej na doksztalcenie i doskonalenie zawodowe¹⁷. Wydatki na doksztalcenie nauczycieli wyniosły w tym okresie łącznie 44 659,60 zł. Dyrektor Zespołu Szkół występowała do organu prowadzącego o uwzględnienie potrzeb związanych z doskonaleniem zawodowym nauczycieli, jak również składała wnioski o zwiększenie środków, zgodnie z bieżącym zapotrzebowaniem.

W Zespole obowiązywał wieloletni Plan Doskonalenia Zawodowego Nauczycieli na lata 2012-2017, w którym określono plan zdobywania przez nauczycieli dodatkowych kwalifikacji (lub uzupełniania posiadanych) na podstawie analizy potrzeb. Plan został zatwierdzony do realizacji Uchwałą Rady Pedagogicznej w dniu 30 stycznia 2013 r. i do zakończenia kontroli nie był aktualizowany. W okresie wcześniejszym w Zespole nie opracowywano wieloletniego planu doskonalenia nauczycieli.

Rada Pedagogiczna, powołując się na art. 41 ust. 1 pkt 4 ustawy o systemie oświaty, podejmowała corocznie uchwałę w sprawie "zatwierdzenia doskonalenia zawodowego nauczycieli" (do 2009 r. - w sprawie "zasad organizacji doskonalenia nauczycieli"). W uchwałach tych wskazywano imiennie nauczycieli, terminy i formy doskonalenia w danym roku szkolnym. W dokumentach powyższych (i w przyjętym w 2013 r. planie wieloletnim) nie określono zasad: badania potrzeb nauczycieli, dofinansowania udziału nauczycieli w formach doksztalcenia i doskonalenia, a zwłaszcza oceny przydatności udziału nauczycieli w formach doksztalcenia i doskonalenia dla praktyki szkolnej.

(dowód: akta kontroli str. 431-471, 666)

Od 2010 r. Zespół posiada tytuł „Szkoła Odkrywców Talentów” przyznany przez Ośrodek Rozwoju Edukacji w Warszawie. Od 2013 r. w Zespole obowiązuje Szkolny System Wspierania Uzdolnień i Rozwoju Talentów Uczniów. Powołano liderów zdolności (wicedyrektorzy), którzy koordynują pracę z uczniami uzdolnionymi. W programie tym przedstawiono sposoby pracy i zakres działań wspomagających pracę z uczniem zdolnym, m.in. prowadzenie kół przedmiotowych i artystycznych, stosowanie indywidualizacji zadań, prowadzenie konsultacji i przygotowywanie do konkursów artystycznych i przedmiotowych.

¹⁶ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 2009 r., Nr 4, poz. 17), Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 2012 r., poz. 977)

¹⁷ W okresie objętym kontrolą zatrudniano doradców metodycznych z przedmiotów: matematyka oraz historia (do sierpnia 2012 r.)

Dyrektor Zespołu wyjaśniła, że „efektem pracy z uczniem zdolnym jest sukces lub brak sukcesu w konkursach na różnych etapach rywalizacji”. W przypadku pracy z uczniem mającym problemy z nauką efektem pracy jest osiągnięcie postępu. Podsumowanie odbywa się poprzez arkusz monitoringu pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz przy klasyfikacji śródrocznej i końcoworocznej. W I semestrze roku szkolnego 2013/2014 pomocą psychologiczno-pedagogiczną objętych było 109 uczniów Szkoły Podstawowej¹⁸ i 62 uczniów Gimnazjum¹⁹, przy czym na zajęcia systematycznie uczęszczało odpowiednio 53% uczniów zakwalifikowanych do objęcia wsparciem ze Szkoły Podstawowej oraz 27% uczniów z Gimnazjum. Ponadto w Gimnazjum odnotowano wysoki odsetek rezygnacji z pomocy psychologiczno-pedagogicznej (27% spośród uczniów zakwalifikowanych do objęcia pomocą). Zajęcia dodatkowe (koła naukowe, zespoły wyrównawcze) realizowane były w ramach godzin z art. 42 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela.

W Zespole nie prowadzono pomiaru efektywności wsparcia uczniów w cyklach kształcenia m.in. z wykorzystaniem rocznych wskaźników EWD.

(dowód: akta kontroli str. 391-405, 472-484)

Międzyprzedmiotowe zespoły nauczycielskie w Gimnazjum nie prowadziły bezpośredniej i udokumentowanej współpracy z zespołami nauczycielskimi w Szkole Podstawowej w zakresie ciągłości programów nauczania oraz nie wymieniały się informacjami o uczniach przechodzących na wyższy etap edukacji. Dyrektor Zespołu wyjaśniła, że współpraca zespołów nie jest wymagana, ponieważ nauczyciele są zobligowani do znajomości podstawy programowej wyższego i niższego etapu edukacyjnego. Ponadto informacje o uczniach przekazywane są na podstawie relacji pedagogów oraz za pośrednictwem dokumentacji o pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

(dowód: akta kontroli 33-36)

W Szkole Podstawowej oraz w Gimnazjum w latach 2010-2013 obowiązywały programy współpracy z rodzicami²⁰. Dokumenty te określały zadania, cele i formy współpracy z rodzicami, prawa i obowiązki rodziców oraz ramowe plany współpracy. Celem programu było m.in. podniesienie frekwencji rodziców na zebraniach oraz współodpowiedzialność za wyniki nauczania uczniów. Dyrektor wyjaśniła, że prowadzona ewaluacja programów nie ukazała wzrostu frekwencji, natomiast współodpowiedzialność za wyniki okazała się trudna do zdiagnozowania. Do zakończenia kontroli prace związane z ewaluacją programów nie zostały zakończone. Od 2007 r., oprócz 4 zebrań w roku szkolnym, rodzice mają możliwość kontaktu z nauczycielami w trakcie dyżurów. Plan dyżurów udostępniony jest na stronie internetowej Zespołu.

(dowód: akta kontroli str. 477-480, 872-876)

W Zespole Szkół funkcjonują dwa wewnętrzne systemy oceniania (WSO), odrębne dla Gimnazjum oraz dla Szkoły Podstawowej. Nauczyciele przedmiotów egzaminacyjnych opracowali przedmiotowe systemy oceniania (PSO) zawierające wyłącznie ogólne kryteria oceniania dla tych przedmiotów. W PSO nie określono szczegółowo wymagań edukacyjnych zgodnie z obowiązującą podstawą programową kształcenia ogólnego, jak również nie wskazywano programu nauczania, na podstawie którego opracowano dokument.

Z przeprowadzonych wśród uczniów badań ankietowych (łącznie 89 ankiet) wynika, że zdecydowana większość uczniów (87 osób) знаła zasady oceniania i wymagania z przedmiotów egzaminacyjnych. Uczniowie uważali, że są oceniani zgodnie z wymaganiami przedmiotowymi (55 osób udzieliło odpowiedzi „przez większość nauczycieli”, 29 osób – „przez niektórych nauczycieli”).

(dowód: akta kontroli str. 485-586)

¹⁸ W tym jedna osoba z oddziału przedszkolnego oraz jedna osoba z klasy „0”

¹⁹ W tym: z klas I – 19 uczniów, z klas II – 29 uczniów, z klas III – 14 uczniów

²⁰ W Szkole Podstawowej program pn. „Rodzice jako partnerzy w procesie edukacji”, w Gimnazjum program pn. „Partnerzy w wychowaniu i edukacji”

W 2013 r. w Zespole Szkół (zarówno w Szkole Podstawowej jak i w Gimnazjum) Wielkopolski Kurator Oświaty przeprowadził ewaluację problemową w obszarach „Procesy” i „Środowisko”. Poziom spełniania wymagań w zbadanych obszarach wynosił B lub C. W raportach tych wskazano na systematyczną poprawę wyników egzaminów zewnętrznych.

(dowód: akta kontroli str. 877-933)

W okresie objętym kontrolą Zespół Szkół w pełni wykorzystywał środki przyznane na zakup pomocy naukowych i dydaktycznych. W latach 2009-2013 wydatkowano łącznie 151,1 tys. zł (100%) m.in. na zakup czasopism metodycznych i przedmiotowych, książek do biblioteki, radiomagnetofonów, odtwarzaczy DVD, filmów edukacyjnych oraz pomocy naukowych (magnesy, kompasy, lupy, odczynniki chemiczne itp.).

(dowód: akta kontroli str. 587-622)

Z informacji Burmistrza Obornik wynika m.in., że zwiększony wymiar godzin zajęć z języka angielskiego w klasach gimnazjalnych²¹ jest realizowany od kilkunastu lat (bez wniosku ze strony Dyrektora Zespołu).

(dowód: akta kontroli str. 391, 623-626)

Ustalone
nieprawidłowości

1. W przedmiotowych systemach oceniania przedmiotów egzaminacyjnych nie określono wymagań edukacyjnych uwzględniających treść wdrażanego programu nauczania, w tym podstawy programowej, o których mowa w § 2 ust. 2 i § 3 ust. 3 pkt 1 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych²².

2. Wbrew wymogom § 6 ust. 1 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 29 marca 2002 r. w sprawie sposobu podziału środków na wspieranie doskonalenia zawodowego nauczycieli (...)²³, do dnia 30 stycznia 2013 r. nie został opracowany wieloletni plan doskonalenia zawodowego nauczycieli. Wieloletni Plan Doskonalenia Zawodowego Nauczycieli Szkoły Podstawowej nr 4 im. UNICEF i Gimnazjum nr 1 im. UNICEF w Obornikach na lata 2012-2017 został zatwierdzony do realizacji Uchwałą Rady Pedagogicznej dopiero 30 stycznia 2013 r.

Uwagi dotyczące
badanej działalności

NIK zwraca uwagę, że zaledwie sześciu z 28 nauczycieli przedmiotów egzaminacyjnych Zespołu Szkół ukończyło w trakcie swojej kariery zawodowej formy doskonalenia i doskonalenia zawodowego z zakresu pomiaru dydaktycznego i oceniania uczniów (dwóch kurs pomiaru dydaktycznego w 2000 r. oraz w 2001 r., pozostali krótkie formy do 6 godzin, przy czym ostatnia w 2010 r.). W ocenie NIK nie było to wystarczające do zapewnienia możliwości dokonywania pogłębionej analizy i interpretacji wyników egzaminów ukierunkowanych na określenie przyczyn niepowodzeń dydaktycznych oraz zaprojektowanie działań doskonalących system dydaktyczny Zespołu.

NIK zwraca też uwagę na niską frekwencję na zajęciach prowadzonych w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz na wysoki odsetek rezygnacji z tych zajęć wśród uczniów Gimnazjum, co istotnie wpływa na obniżenie skuteczności podejmowanych w takiej formie działań.

Ocena częściowa

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie, mimo stwierdzonych nieprawidłowości, działalność kontrolowanej jednostki w zbadanym zakresie.

²¹ Zwiększenie o 1 godz. na grupę w klasach z poszerzonym programem języka angielskiego przez cały cykl nauczania w Gimnazjum

²² Dz. U. z 2007 r., Nr 83, poz. 562 ze zm.

²³ Dz. U. z 2002 r., Nr 46, poz. 430

IV. Wnioski

Wnioski pokontrolne

Przedstawiając powyższe oceny i uwagi wynikające z ustaleń kontroli, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli²⁴, wnosi o:

1. Prowadzenie w sposób systemowy analiz wyników egzaminów zewnętrznych z wykorzystaniem metod ilościowych i jakościowych oraz metody EWD.
2. Dostosowanie przedmiotowych systemów oceniania do obowiązujących w tym zakresie przepisów rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Poznaniu.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK proszę o poinformowanie Najwyższej Izby Kontroli, w terminie 21 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykonania wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Poznań, dnia 29 maja 2014 r.

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Poznaniu

Kontroler

Dyrektor

Piotr Iwański
inspektor kontroli państwowej

z up. Tomasz Nowiński
wicedyrektor

²⁴ Dz. U. z 2012 r., poz.82 ze zm.